

פרק ששי, כפילת בגדי האשה

א) נשאלה השאלה מהו שתלבש אשה בגד אחד בלבד, על גופה ממש בביתה ובחורץ. תשובה פשיטא דיש לאסור זה וסברא הוא דחייב לחוש פן יפתח בגדה קצת ויראה בשר גופה והוא בבחינת מ"ש (ויקרא יח ל') ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת (יבמות כא). שהבגד הראשון הוא משמרת שלא יראה גופה וצריכים לזה עוד משמרת בגד שני והם אמרו (שם) הדבר, לגזור שניות לעריות דודאי היא גזירה חמורה וענפיה מתפשטים מאוד, בשטח החיים וכ"ש בנדון דידן להוסיף בגד שני דודאי הוא הכרח וחייב בלי שום ספק.

ב גם חיוב לזכור דשכיח מאוד, בפרט בזמן הזה דהבגר שקוף פחות או יותר, ונקל לראות את גופה וכל שכן באור החמה דהוי פריצות איום ונורא ר"ל כידוע, ועיין לעיל (פ"ה אות ה') שהעתקתי מתשובת הרב"ז שההולך אחרי אשה הוא רואה ומבחין בהלוכה ותנועת אבריה והדבר ברור שיבא לידי הרהור עב"ד, והו' בלבושה כראוי בכמה בגדים וממילא כשלבושה רק בבגד אחד בלבד, פשיטא דרואה להדיא עין בעין הלוכה ותנועת אבריה תיכף ומיד אפילו אינו הולך אחריה והדבר ברור שיבא לידי הרהורים ר"ל וכ"ש בזמן הזה דאין מנוס! שלא ילכו אנשים אחריהן כידוע! וד"ל.

ג) ומצד ההלכה הנה מבואר בב"ח (יריד סי' ש"מ) דק"ל (שם ס"י) דבגד הזיעה אין קורעין על המת. א"כ אין יקיים באב ואם עד שיגלה את לבו, הרי בגד הזיעה סותם שם! ומתרץ דבגד הזיעה שדבוק לבשרו הוי כבשרו וכשמגלה בגד זה הוי גילוי לבו ע"ש, וכ"כ (שם בש"ך ס"ק כ"ב) לענין אשה דאם מגלה בגד ההוא לעיני אנשים הוי פריצות, כאילו היא מגלה את לבה ממש ולכן כשהיא קורעת, קורעת תחלה בגד התחתון שעל בגד הזיעה ומחזירה הקרע לאחוריה ואחר כך קורעת בגד העליון כדי שלא יתגלה בגד הזיעה שדבוק לבשרה עש"ב, ואם לובשת רק בגד אחד לבד, והוא דבוק על בשרה, וגילוי בגד זה נדון כמו גילוי בשרה ממש, הרי נדונה בזה כהולכת ערומה ר"ל, ואין מעלה ארוכה בזה שתאמר דשאני בגדה מחלוקה, כי טרם נבאר ההלכה בזה כבר הוא נדחה בעצם ידיע דאין שום חק וגבול במהות החלוק ומהות הבגד בפרט עבשיו ישנם חלוקים שונים ובגדים שונים וקרובים אלו להיות כאלו ואי אפשר להעמיד מורה הוראה לכל אשה ובתולה לדון בכל בגד שלובשת אם הוא בחינת חלוק או בחינת בגד, ונמצא שהוא דבר המסור לכל לעשות כרצון אשה

ואשה ר"ל, ונמצא דההיתר בזה הו' היתר שתלך בפרהסיא בכתונת א' לבד ר"ל, בפרט בזמן הזה דידוע המצב האיום ר"ל, גם אברכי כוללנו הקשו דשמא הב"ח וש"ך איירו במנהג העולם שלבשו על גופם תמיד, בגד המיוחד ללבשו על הגוף ממש דניכר לכל דהו' בגד הדבוק לגוף ולכן הו' לענין קריעה כמו שגילה את לבו ובאשה הו' פריצות אבל בלובשין על הגוף בגד עליון אינו נדון בגופה. אך אי אפשר לסמוך להיתר ע"פ חילוק זה. וי"ל כנ"ל דהב"ח והש"ך כ' סתם ואין בדבריהם שום רמז דהדבר תלוי בזה שהרואים יכירו וידעו דהו' בגד הדבוק לגוף ובאמת אמרו (שבת נח): כל המחובר לו הרי הוא כמוהו ושם (פא.) כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ובב"ק (צב.) כל המחובר לטמא טמא לטהור טהור. ובירושלמי (שבת פ"ו ה"א) כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות ולהיפך אמרו (שבת מד:) באופן העגלה בזמן שהיא נשמטת שכשרוצה שומטה מהעגלה אין חיבור לה ע"ש וברש"י וכן בתוס' (שם מח:) ד"ה אין חיבור כתבו דבא"צ זה לזה אינם חיבור מה"ת ע"ש. ובזה מבואר בנ"ד, דבגד הסמוך לגוף הוא היותר נצרך להגוף שלא ישאר ערום וממילא הוא היותר דבוק ומחובר להגוף והרי הוא כהגוף. וי"ל בזה סמך מהמקרא (ירמ' יג יא) כי כאשר ידבק האזור על מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל וגו' ונלמד מזה כי דבקות הלבוש להגוף הוא דיבוק וחיבור חזק, כענין הנמשל בפסוק שדבקות ישראל לך ב"ה הוא חיבור עצמי.

לפ"ו סוף אות ג' וע"ל (פי"ט אות ז') דגם איש לובש ב' וג' בגדים והרי מבואר לקמן (פ"ה אות ג') בענין הרדיר, אע"פ שאינו חיוב מדינא מ"מ חייבת כל אשה לקבל ולהחזיק כל גררי צניעות הנהוגים ולכן אם יוצאה בלא רדיר, בעלה מגרשה ובלא כתובה דהוה כזה פרוצה וחצופה וחשודה ע"ש, וכ"ש בלבוש הרגיל שגם בני ישראל נהגו תמיד ללבוש ב' וג' בגדים וע"ז פשיטא דיש כזה כל החומר וחיוב למנעה כזה בכל טעדי דאפשר להשתמש בהם, שלא לפרוץ ח"ו יסוד הצניעות והיהדות ואת צנועים חכמה.

(ד) ושיטה זו להקפיד בבגד הדבוק להגוף מצינו נמי בספרו של מהר"ל מפראג על אגרות הש"ס (ב"ב כו:). במד"ל טלית של ת"ח כיצד, כל שאין חלוקה נראה מתחתיו טפח ביאר הטעם כיון דחלוקה דבוק לבשרו לכן גילוי החלוקה חשוב גילוי קצת ע"ש וזה בגילוי טפח התחתון שביאר שם דמגיע עד המנעלים ובשם אין החלוקה דבוק להגוף רק מחמת שלמעלה הוא

בפילות בגדי האשה

לבשרה וחשוב כגילויי בשרה כנ"ל מבי"ח ושי"ך ולא ישתנו דיני תה"ק ח"ו בשביל פריצותה של זו וכמאמרם ז"ל (ש"ר ר"פ ו') שאמר הקב"ה לתורה הקדושה שלמה ואלף כירצא בו יהיו בטלח וקוצה ממך איני מבטל.

(ח) ועי' ט"ז (שם ס"ק ה'): דהביא משו"ת משאת בנימין לענין רא"ק (הוא הבגד, שלובשים לכסות את הכתונת בבית או בחוץ כפי המנהגים השונים בזה ומשום זה חולקים בדינו) שכתב דהוא מלבוש גמור שרגילין ללבושו בבית ויוצא בו בשוק תמיד, לעשות צרכיו (לפי שגם לשוק יוצאים פעמים בלא הרא"ק לכן דייק דכשיוצא בקביעות לעשות צרכיו עב"פ או לובשו תמיד) והוי בגד, וחייב לקרעו וט"ז חולק עליו וכתב דאין אדם לובשו בביתו ואם לפעמים לובשו בביתו דעתו בטלה נגד הרוב בני אדם ופטור מקריעה ונקודות הכסף כתב כיון דלובשו כשהולך בשוק ומי שהולך בשוק בלא רא"ק גנאי לו וכאחד מן הפחותים יחשב הוי מלבוש עש"ב, וליכא מ"ד דתלוי באיש ההוא אם הוא לובשו תמיד, הוי לגביה מלבוש ואם לאו לאו דבמה נחשב הוא מנהגו לקבוע ההלכה לפיהו העיקר הוא איך הוא בעצם בכלל, וגם מבורר בדברי נקודות הכסף דהיוצא בלא רא"ק גנאי הוא לו וכאחד מן הפחותים יחשב ולא מהני דרכו ומנהגו שהוא קובע החלוק שהולך בו לבגד חשוב, ולא יהיה לו גנאי ולא יחשב כאחד מן הפחותים בזה וכ"ש בנ"ד דתה"ק גזרה חיוב הצניעות ואיסור הפריצות ולבישת בגד אחד לבד, בע"כ הוי פריצות ר"ל אי אפשר לאשה יחידה ולא לכל הנשים שבעולם לשנות ההלכה בזה שיספיק לבישת בגד אחד, והחפשיים הם עושים כרצונם אבל הדתיים בע"כ עושים כרצון הכורא ב"ה כאשר צונו בתה"ק.

(ט) ומצינו נמי (ש"ע אה"ע סי' קט"ו ס"ד) כשקבעו דת יהודית ללבוש רדיד על ראשה מלבד המטפחת שבראשה אם יצאה בלא רדיד, היא יוצאה מבעלה בלא כתובה לפי שהיא בזה פורצת וחשודה על הזנות ר"ל אחר שהיא פורצת גדר הצניעות הרגיל בכל הנשים הכשרות דמה שקבעו לצניעות ההכרח לקיימו וה"נ בנ"ד, אין חכמה, ואין תבונה, ואין עצה לנגד ד' [משלי כא ל'].

י' ובענין הרדיד עכשיו הנה שמעתי שעדיין ישנן נשים צנועות שלובשות רדיד דוקא ואותן צנועות שאין נוהגות בו י"ל לפי מה דדיק הפרישה (אה"ע סי' קט"ו ס"ק י') מדברי הטור דלא בכל מקום נהגו ברדיד, ומעיקרא דינא בכלל הרי לא נהגו בו ממילא שיין בזה סיבות שגלו ממקום למקום כאשר בעוה"ר אירע זה הרבה פעמים כמו עכשיו בעוה"ר בחורבן היטלר ימ"ש ולפי המקומות החדשים אפשר שישתנה מנהג לפי חוקי המנהגים כיון שאינו חיוב בעצם ואפשר

דבוק בהגוף הוי גילוי קצוה התחתון קצת גילוי באיש ושאר אנשים שאינם ת"ח אין מקפידים בו בטפח התחתון, ומדברי הב"ח וש"ך ומהר"ל ד"ל נלמד דלא דוקא באזור דמהודק במתניו חשוב דיבוק עצמי אלא גם בכל לבוש אמרינן דהוי דיבוק וחיבור עצמי והוי כהגוף, וככל הראיות הנ"ל וממילא כל אשה נמי צריכה להקפיד מלגלות אפילו קצוה התחתון וק"ו ב"ב של ק"ו דאסורה לגלות כל הבגד הדבוק לבשרה דנרדן כגופה כנ"ל.

(ה) ואע"פ שכתב בשו"ת דובב משרים (ח"ב ס"ט"ז) באיש שהולך בשוק בכתונת וחקר אם נדון כבגד הזיעה דאין קורעין אותו או דלמא כיון דהולך בו בשווקים דינו כבגד עליון וקורעין אותו וכתב ח"ל הנראה כיון דכל ענין בגד תלוי במחשבתו של אדם ע"ש"ס (שבת דס"ב ע"א) הררעים יוצאים בשקים ובמג"א (סי ש"א ס"ק ט"ז) ויותר מזה מבורר בב"י (סי י') בענין ציצית דאפילו בגד גמור אם כונת הלובשו רק לכבוד, אינו מחויב בציצית ומש"ה גלימא (שקורין מנט"ל שלובשו על כל מלבושיו כשיצא לחוץ מפני הכבוד) פטור מציצת ע"ש וא"כ ה"נ להיפך בנ"ד שכונת הלובשו ללבוש אותו בתור בגד גמור והולך בשווקים וברחובות בזה א"כ הוי מלבוש גמור ומחויב בקריעה ועוד כו' הכא שאינו מלובש בשום בגד עליון רק זה הוא לבושו ואם אינו קורע בגד זה א"כ לא יקיים מצות קריעה כו' עכ"פ מספיקא חייב לקיים מצות קריעה כו' עכ"ל.

ו' ויש מקום להמקיל לומר גם בנ"ד, כיון דהיא לובשת מלבוש זה לשם מלבוש גמור שפיר דמי אך זה אינו דמלבד כל הטענות ויסודות הנ"ל שעל פיהם מבורר הענין שהוא איסור גמור וברור ראוי להשיב ולברר בזה בס"ד, דבגדן בעל דובב משרים הנ"ל עכ"פ ודאי הדין דין אמת דחייב לקרוע כי הוא כסותו לבדה הוא שמלתו לעורו במה יקיים מצות קריעה אם לא בבגדו זה היחידי אשר עליו דבע"כ הוא בגדו ולא פטרו בגד הזיעה רק במקום שיש בגד העליון או התחתון הוא טפל ופטור ומעשהו אשר פעל שלבש רק בגד זה לבדו בע"כ עושהו לבגדו שהוא חייב בע"כ לקיים מצות הקריעה בבגד זה והכריע בזה דברצונו קובע החיוב על הבגד הזה וכדיליף מאותן הראיות שהביא שרצון בני האדם קובע בבגד.

ז) אבל באשה הנ"ל כשאירע לה אבל ר"ל אי אפשר לה לקרוע בבגדה היחידי שיראו את בשרה וא"א ללמוד בה מדובר משרים הנ"ל, ובע"כ תאמר שמוכרחת ללבוש בגד שתקרע בו ופשיטא דאגב תאמר לה שתלבש שני בגדים על בגדה זה שלבושה בו, ותקיים כמ"ש בש"ע לקרוע התחתון תחלה ותחזיר הקרע לאחוריה ואח"כ תקרע בגדה העליון שלא יראו בגדה זה שלבושה בו עכשיו שדבוק

כפילות בגדי האשה

פרוכטר נ"י דלמא הא דלבשו בגד זיעה ושתי חלוקים היה בזמן הקור אבל בזמן החום לבשו רק א' וי"ל דא"כ הי"ל לפרש בזמן החום דלבשה בגד א' מה דינה בקריעה אם פטורה שלא תגלה בשרה או תקרע בצנעה ושוללת לאלתר על דרך שכתוב שם (בס"ו), או חייבת ללבוש עוד חלוקים ותקרע כדינא ומדשתי רבנן בזה ש"מ דלא היתה בזאת בישראל שלבשה אשה בגד א' לבד.

יב ועוד שאפילו תאמר דהלימוד לאיסור ע"פ ב"ח וש"ך הנ"ל נדחה כנ"ל עדיין אסורה ללבוש בגד א' לבד, מטעם דשכיח שנפתח במקום סגירתו או תפירתו או שנקרע פתאום ונמצאת ערומה במקום ההוא גם דבבגד יחידי ובסתמא הוא נמי דק בזמנינו ולפעמים גם שקוף פחות או יותר, ובכל אופן ניכר להדיא הילוכה ותנועת גופה ואבריה, אפילו אין הולך אחריה וברור שיבא לידי הרהור כנ"ל מרדב"ז וגם מצד החיוב דקבלה לגדר וסייג כנ"ל

ודחו מהשגיאות שגרמו באמת הפקרות בעולם ר"ל אבל כנ"ד הרי זה הוא חיוב ממש דלבישת בגד אחד לבד הוי פריצות נוראה כנ"ל ואי אפשר כלל להתירו בשום אופן ופסקו הב"ח והש"ך הנ"ל דבגד הרבוק לבשרה הוי כבשרה שאין חולקים עליהם הרי היא הלכה פסוקה שנתפשטה ונתקבלה בכל ישראל בכל הדורות הראשונים ומי זה האיש ירא ד' שיאמר להתיר זה ח"ו וע"ל (רפ"ט) דקבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם וא"א להתיר בהתרת נדרים לפי שהוא גדר וסייג ליהדות חהו אפי' אם היה קבלה שלא מן הדין וכ"ש שהוא מן הדין ככל הנ"ל. ע"ש.

יא גם י"ל אחר דלבישת בגד א' לאשה הוי פריצות גדולה כנ"ל א"כ הא דלבשו או ב' חלוקים לבד בגד הזיעה כנ"ל וכמ"ש ערוך (ע' קנבוס) ה"ל נמי קבלת נדר לגדר וסייג וא"א להתירו כנ"ל וחל גם על זרעם הכל כנ"ל וממילא גם נשי דידן מחויבות ללבוש כן. אלא שהקשה ראש כוללנו מזה"ר אברהם יצחק

āāōō āçēiā

פרק שביעי, זרוע הוא עד כף היד

עכ"ל, דמשמע נמי דהקנה דייקא הוא הוא פרק הזרוע וכבר כתבתי זה לקמן (אות י') עש"ב והנה הבאתי נמי דרמב"ם ועוד אחרים ס"ל דקנה וגם עלנבויגן וקיבורת שלשתן הם זרוע וכל הפרק הזה מלא מענינים אלה ועל כל פנים מוכח דאי אפשר להוציא את הקנה מכלל זרוע וע' שער הציון (שם ס"ק ה') דהביא המשנה ברורה מקור לאיסור גילוי זרוע מאלי' רבה בשם רוקח ומחיי אדם וכן מוכח בכתובות ע"ב ע"ב דהוי דת יהודית עכ"ד, ובכולן נאמר סתם זרוע ואחר דהקנה בע"כ בכלל זרוע כנ"ל מי יכול להוציאו מכלל האיסור דגילוי זרוע. גם מאמר ר' יצחק (ברכות כד.) טפח באשה ערוה בע"כ כולל הכל וע' ש"ע (יר"ד סי' קצ"ה ס"ז) ובמפרשים שם דאפילו עקבה צ"ל מכוסה וע' תוס' (ב"ב קנז) ד"ה כבינתי, דגם בשר צוארה לא תגלה ואיך וכמה יוכל מי להתיר גילוי הקנה. ואם מצד הטענה שכתב המשנה ברורה שכיון שרגיל בה אינו בא לידי הרהור, א"כ תמה על עצמך למה יועיל טעם זה רק להקנה ולא גם לקיבורת ולכל גופה ויבטל לכאורה כל איסור גילוי בשר אשה, ומ"ש לאסור הני מילי באין רגילין בכך אבל ברגילין מותר מטעם הנ"ל שכיון שרגיל בהן אינו בא לידי הרהור. אכן המשנה ברורה מפרש בהדיא דבזרוע אסור אפילו ברגילין והן אמת דהיתר זה דכיון דרגילין אינו בא לידי הרהור כתבו הרשב"א (וכמש"ל פ"ג י"ז) אך הוא כתבו לענין פניה וידיה וביארתי שם (י"ח י"ט) דהוי רגילות טבעי הכרחי תמידי ע"ש. וע"ל (פתיחה-ד', ופ"ה ט') דכשהאשה מתכוונת לתאווה דפריצות

א בפרק שלישי נתבאר בדרך כלל דאשה אסורה לגלות כל שום משהו מבשר גופה חוץ מפניה וכפות ידיה ואצבעותיה אמנם ידוע דסוגיא דעלמא בזמן הזה להקל ונקטו להו דהיתר גילוי ידיה נמשך עד העלינבויגן דאיסור גילוי הזרוע הוא רק למעלה מהעלינבויגן ולא יותר וכל שהעלינבויגן מכוסה כבר יצאו בזה חיוב כיסוי הזרוע, וזה אצלם החלטה מוסכמת בלי שום פקפוק אבל אין להם שום ראי' ומקור על זה.

והנה אחר שקרב הספר לגמר הדפוס נודמן לי לישא וליתן עוד בזה ונוכרתי ששמעתי מאז דיש סומכין בזה על מ"ש משנה ברורה (סע"ה ס"ק ב') אבל פניה וידיה כפי המנהג שדרך להיות מגולה באותו מקום כו' מותר לקרות כנגדו שכיון שרגיל בהן אינו בא לידי הרהור עכ"ל. נמצא לפי דבריו כשהדרך להיות מגולה באותו מקום עד העלינבויגן מותר לקרות כנגדו שכיון שרגיל כו' וממילא אינו ערוה ואין חיוב לכסותו. ואע"פ שסיים המשנה ברורה תיכף אבל זרועותיה ושוקה אפילו רגילים לילך מגולה בדרך הפרוצות אסור עכ"ל, ס"ל להמקילים דהיינו למעלה מעלנבויגן אבל הקנה אינו זרוע ולא איירי ביה המשנה ברורה כלל לשיטתם.

אמנם להלכה ביררתי בס"ד בפרק זה דקנה היד הוי כמו זרוע ופוק חזי למרן פמ"ג (ארי"ח סי' ד' ס"ק ז') שכתב זרוע מקרי עד קובדו עלנבויגן עכ"ל דמשמע מדבריו דרק הקנה הוא הזרוע. גם ברמב"ם (הל' תפלין פ"ד ה"ב) כתב ושל יד קושר אותו על שומאלו על הקיבורת כו' שבין פרק הכתף ובין פרק הזרוע